

СТИЛІСТИЧНІ ГРАНІ КАМЕРНО-ВОКАЛЬНОЇ ТВОРЧОСТІ АНАТОЛЯ КОС-АНАТОЛЬСЬКОГО (НА ПРИКЛАДІ ВИБРАНИХ СОЛОСПІВІВ)

Северин Т. Г.

*студентка V курсу факультету культури і мистецтв
Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю осмислення камерно-вокальної творчості Анатолія Кос-Анатольського у контексті розвитку української музичної культури ХХ століття, «знаковими» постатями якої на західноукраїнських теренах стали Станіслав Людкевич і Микола Колесса, Василь Барвінський і Стефанія Туркевич-Лукіянович, Мирослав Скорик і ряд інших мистців, котрі поєднували європейські художні тенденції з національними фольклорними джерелами, формуючи самобутній пласт українського музичного мистецтва. Важливе місце у цьому процесі посідає і творчість А. Кос-Анатольського, позначена яскравим оновленням семантико-стилістичних параметрів музичного мистецтва доби.

Особливої ваги звернення до камерно-вокальної спадщини композитора набуває в сучасних умовах збереження української культурної ідентичності та національної мистецької спадщини. У зв'язку із цим вважаємо дослідження стилістичних граней камерно-вокальних творів Анатолія Кос-Анатольського, їх жанрової специфіки та індивідуально-авторських засобів музичної виразності актуальним для сучасного музикознавства.

Окремі солоспіви композитора та естрадна музика мистця неодноразово були предметом мистецтвознавчих досліджень. Це, зокрема, праці таких дослідників, як О. Гнатишин [1], В. Конончук Л. [3], У. Молчко [4], Ніколаєва [5], О. Фрайт [7], Чжан Язцін [8], Є. Шуневич [9], Т. Ясюк [10] та ін., у контексті загальних процесів розвитку української музичної культури краю – Л. Кияновської [2], Х. Охітви [6] та ін.

Більшість дослідників приходять до висновку, що солоспіви Анатолія Кос-Анатольського, ґрунтуючись на засадах академічного музичного мистецтва, що виявляється у продуманості композиційної організації, професійному опрацюванні вокальної партії та високій культурі гармонічного мислення, водночас, органічно зберігають зв'язок із народнопісенною традицією, яка надає творам особливої емоційної ширості, мелодичної виразності та національного колориту. За висловом Л. Ніколаєвої, музична мова ліричних солоспівів мистця «тяжіє до інтонаційності загальноромантичного типу, національні риси

приховано в узагальнено романтичному мовному каноні й виявляються насамперед в особливій ліричній аурі, сердечності висловлювання» [5, с. 30]. Таким чином, поєднання академічних принципів композиції з інтонаційними, ритмічними й образно-семантичними рисами українського фольклору формує своєрідний стиль композитора, в якому професійна музична мова невіддільна від «тепла» народного світовідчуття, – саме тому камерно-вокальна творчість мистця вирізняється доступністю музичного висловлювання, ліричною глибиною та здатністю передавати тонкі емоційно-психологічні стани.

У музикознавчій царині найбільшу увагу приділено таким камерно-вокальним творам Анатолія Кос-Анатольського, як «Ой піду я межі гори» та «Солов'їний романс» на власні слова, «Ой ти, дівчино, з горіха зерня» на слова Івана Франка та ін. Ці солоспіви часто виконуються на концертах і конкурсах, мають великий успіх у слухача, взірцеві приклади виконавських інтерпретацій представили відомі виконавці ХХ століття – Євгенія Мірошниченко, Дмитро Гнатюк, Діана Петриненко та ряд сучасників і послідовників. Ці солоспіви увійшли в репертуар сучасних співаків і як учбовий матеріал для студентів закладів музичної освіти. Але є й такі твори, які залишилися поза музикознавчою увагою і не так часто виконуються. Звернемося до деяких із них.

«Казка синіх гір» – солоспів, написаний композитором у 1965 році на власні слова. За формою солоспів є куплетним, що забезпечує цілісність композиції та, водночас, створює передумови для виконавської інтерпретації, основаної на відповідній драматургії твору. Серед головних засобів виразовості – вальсова ритміка, активна модуляційність, переважання висхідного мелодичного руху у соліста, який доповнюється звукообразальними ефектами у партії фортепіано (бризки води, шум водоспадів та ін.).

Провідною рисою вокальної партії є широка кантиленність, поєднана з гнучким динамічним розвитком, натомість, каскад арпеджіюваних фігурацій в інструментальному супроводі формує своєрідне звукове тло для легкої, «летючої» вокальної мелодії, завдяки чому виникає виразна атмосфера гірського пейзажу. При цьому контрастні динамічні зміни та хвилеподібний мелодичний рух асоціюються зі зміною гірських краєвидів – чергуванням стрімких висот, полонин, водоспадів і річкових потоків. Тональна драматургія твору, побудована на контрастному зіставленні G-dur і g-moll, – вступ звучить у світлій мажорній сфері, заспів переносить розвиток у мінорну атмосферу, тоді як приспів повертає музичний рух до початкової тональності G-dur, – сприяє посиленню образної виразності та створює відчуття емоційної мінливості природного простору.

У виконавському аспекті, на нашу думку, особливого значення набуває збереження плавності мелодичної лінії, природності фразування

та поступового розгортання динаміки, що сприяє цілісному розкриттю пейзажно-ліричної образності твору.

Іншим солоспівом, що репрезентує звернення Анатолія Кос-Анатольського до народнопісенних джерел, є лірико-пейзажна замальовка «Пастушка» на слова Івана Кутеня, що вирізняється яскравою жанровою образністю. Основою музичного тематизму, що розвивається у тональності з досить глибокою семантикою, – f-moll – є інтонаційні та ритмічні особливості коломийкового мелосу, що надає твору природності, невимушеності та виразного національного колориту. У такий спосіб композитор виявляє органічний зв'язок із гуцульською пісенною традицією, переосмислюючи її засобами академічної вокальної музики.

Вокальна партія характеризується рухливістю мелодичної лінії, котра містить гуцульські інтонаційні звороти та танцювальну ритміку, а також яскраві колоратурні елементи при активному використанні високої теситури, що створює особливу емоційну насиченість музичного висловлювання. Таким чином, у музичному полотні постає колоритна картина карпатської природи – гірських полонин, струмків, озер і пастушого побуту, сповненого світлого емоційного настрою, відтак, солоспів набуває рис своєрідної музичної ідилії, у якій поєднуються пейзажність, народнопісенна стихія та ліричний первінь.

Вважаємо, що виконання вокальної партії потребує від співака легкості звуковедення, технічної гнучкості та здатності передавати безпосередність і життєрадісність образного змісту. Особливу роль у формуванні художнього образу відіграє партія фортепіано, яка не обмежується функцією акомпанементу, а виступає самостійним учасником творення музичної драматургії, – фактурні фігурації, ритмічна рухливість і гармонічні барви створюють атмосферу природного середовища, у якому розгортається сюжет твору, що надзвичайно важливо відобразити у процесі музичної інтерпретації.

Таким чином, творчість мистця, питомими рисами якої є особливий мелодизм, ліризм та органічний зв'язок із народнопісенною традицією, репрезентує характерні стильові риси української музики ХХ століття.

Література:

1. Гнатишин О. Джерелознавчий аспект дослідження творчої лабораторії Анатолія Кос-Анатольського (на матеріалах архіву композитора) : автореф. дис. ... канд. мистецтв. : 17.00.03. Київ, 2001. 16 с.
2. Кияновська Л. Галицька музична культура ХІХ–ХХ ст. Чернівці : Книги – ХХІ, 2007. 424 с.
3. Конончук В. Пісенна творчість Анатолія Кос-Анатольського в контексті становлення розважальної музики Галичини : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03. Львів, 2006. 15 с.

4. Молчко У. Вокальні твори Анатолія Кос-Анатольського на вірші Віктора Романюка. *Музикознавчі студії Інституту мистецтв Волинського національного університету імені Лесі Українки та Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2010. Вип. 5. С. 257–265.
5. Ніколаєва Л. Солоспіви Анатолія Кос-Анатольського як феномен української камерно-вокальної музики. *Студії мистецтвознавчі : Театр. Музика. Кіно*. 2010. Число I (29). С. 28–34. URL: https://sm.etnolog.org.ua/download/pdf/sm_2010_1.pdf (10.05.2026)
6. Охитва Х. Українська естрадна пісня Галичини 1930–1980-х років як засіб творення національної ідентичності : дис. ... доктора філософії : 025. Київ, 2024. 235 с.
7. Фрайт О. Анатоль Кос-Анатольський як інтерпретатор поетичних творів Олександра Олеся. *Студії мистецтвознавчі : Театр. Музика. Кіно*. 2010. Число I (29). С. 22–27.
8. Чжан Яцзін. Камерно-вокальна творчість Анатолія Кос-Анатольського: жанрово-стильовий вимір : дипломна робота на здобуття ступеня «Магістр». Львівська національна академія імені М. В. Лисенка, 2021. 75 с.
9. Шуневич Є. Внесок А. Кос-Анатольського у розвиток розважальної музики у Галичині. *Молодь і ринок*. Дрогобич, 2010. № 1–2 (60–61). С. 79–82.
10. Ясюк Т. Культурна спадщина А. Кос-Анатольського у формуванні естрадної пісенної творчості в контексті історичного розвитку української популярної культури. *Теоретичне та практичне застосування сучасних наукових досліджень* : матеріали науково-практичної конференції. Чернівці, 28–29 жовтня 2022 р. Одеса : Молодий вчений, 2022. С. 72–75. URL: <https://molodyivchenyi.ua/omp/index.php/conference/catalog/book/19> (03.05.2026).